

EK – 3

**SANAYİLEŞEN TÜRKİYE’NİN ENERJİ
İHTİYACI VE YENİ BİR ARAŞTIRMA
KURULUŞU:**

ELEKTRİK İŞLERİ ETÜD İDARESİ

**VE ÖNEMLİ İHRAÇ ÜRÜNLERİNİN
KAYNAĞI MADENCİLİĞİMİZİ
GELİŞTİRMEK AMACI İLE KURULAN
ARAŞTIRMA KURULUŞU**

MADEN TETKİK ARAMA ENSTİTÜSÜ

**BU İKİ KURULUŞUN ÇALIŞMALARINI
UYGULAYACAK YENİ BANKA:**

ETİBANK

MTA KİTABI

RENKLİ KAPAK

EK – 3

**ATATÜRK DÖNEMİNDE 2 MÜHENDİSLİK KURULUŞU
MADEN TETKİK VE ARAMA ENSTİTÜSÜ
ELEKTRİK İŞLERİ ETÜT İDARESİ
VE ETİBANK**

“EİE 33 YIL” kitabından kuruluş ile ilgili alıntı:

Kuruluş

1934 yılında İktisat Vekaleti bünyesinde ELEKTRİFİKASYON BÜROSU adıyla bir Reis ve 4 mühendisten ibaret bir teşkilat vardı. Büronun reisi Yüksek Mühendis Refik FENMEN idi.

Mumaileyhin (adı geçen kişinin) ayrılması üzerine boşalan bu vazifeye 15 Kasım 1934 tarihinde Amerika’da bir çok müesseselerde muvaffakiyetle çalışmış, tecrübeli bir zat olan yüksek mühendis A.F. Hamdi TOK-ER tayin edilmiştir.

TOK-ER, işi ele aldıktan sonra, mevcut teşkilatın memleket çapında bir elektrifikasyon planlamasını yapamayacağına kanaat getirmiş ve Vekalet’e daha geniş yetkilerle teçhiz edilmiş bir otoritenin ana prensiplerini arz etmiştir. Bu ana prensipler üzerinde çalışılarak hazırlanan E.İ.E., Elektrik İşleri Etüt İdaresi kanununu meclise gelmiş ve adı geçen büronun fonksiyonlarının memleket çapında bir elektrifikasyon planlaması yapmağa kafi gelmeyeceği anlaşılması üzerine 25 Haziran 1935 tarih ve 2819 sayılı kanun ile E.İ.E. Genel Direktörlüğü kurulmuştur. Genel Direktörlüğe A.F. Hamdi TOK-ER tayin olunmuştur. Bu suretle mumaileyh İdare’nin kurucusu olmak şerefini kazanmıştır.

İkinci beş yıllık Sanayi Kalkınma Programında ¹Türkiye’nin elektrifikasyon vazifesi:

M.T.A. - E.İ.E. - Etibank’a verilmişti. Teşkilat kanunlarından da anlaşılacağı üzere, MTA memleketin enerjiye elverişli yeraltı kaynaklarını tespit edecek; EİE memleketin hidrolik potansiyelini tespit için çalışmalar yapacak ve enerji ekonomisine en uygun yeraltı ve su kaynaklarını tespit ederek memleketin elektrifikasyon planlamasını hazırlayacak; Etibank da yapıcı ve işletici müessese olarak bu planlamayı realize edecektir.

Kuruluş Yıllarında Karşılaşılan Güçlükler

1938 yılı başlarında, E.İ.E.’nin kuruluşundan henüz iki buçuk yıl geçmiş bulunuyordu.

İdare’nin bu kadar kısa bir zaman içinde, o günkü şartlar altında, teknik eleman toplaması, dış memleketlerden ölçü aletleri ithal ederek etütlere başlayabilmesi çok büyük bir başarı sayılmalıdır.

Ama bu başarıları küçümseyenler, yadırgayanlar veya istikbalde memleket kalkınmasında oynayacağı önemli rolü takdirden aciz kimseler E.İ.E.’nin

¹ 4 Senelik 3 Numaralı Planı kastediyor yazar ERTEN

Eie kitabı

kapak

çalışmalarını muhtelif vesilelerle engellemeğe çalışıyorlardı.

Bu sıralarda milletimizi kedere boğan büyük kaybımız oldu. 1938 yılı Kasım ayında büyük ATATÜRK vefat etti. **Yıl sonlarına doğru iç politikada esaslı değişiklikler vukubuldu.**

Bu sırada 2. Beş yıllık sanayi planı tatbikatı da aksadı. Çalışmalarını plana muvazi (paralel) olarak geliştirmekte olan E.İ.E.'nin durumu kritik bir hal almıştı.

Devrin İktisat Vekili EİE'nin, memleketin iktisadi fonksiyonunda direkt bir rolü olmadığı gerekçesiyle, İdare'yi Nafia Vekaleti teşkilat kanununda bulunan "su rasadı" ve "mevcud su kuvvetlerinden herhangi bir şekilde istifade" fıkralarına göre adı geçen Vekaletle devrederek tasfiyeye götürmek istiyordu. Buna karşı, Genel Direktör İdare faaliyetlerinin memleketin enerji ekonomisi bakımından faydalarını savunarak, işin sadece "su ölçme"den ibaret basit bir hizmet olmadığını anlatmağa çalışıyordu...

Bütün bu çabalar fayda vermedi... 26 Mayıs 1939 ... EİE adı geçen Vekaletle bağlandı. ²

M.T.A.'nın kuruluşu ile ilgili olarak, bir MTA yayınından, "Atatürk – Madencilik ve MTA" kısa bir alıntı yapıyorum:

... bu yıllarda Ekonomi Bakanlığı'na bağlı olarak Petrol Arama ve İşletme İdaresi ile Altın Arama ve İşletme İdaresi de kurulmuştur. Fakat kısa bir süre sonra bu kurumların madenciliğimizin gelişmesinde etkili olamadıkları görülmüştür.

Bu nedenle madencilik sektörümüzün problemlerini çözmek, yurdumuzun işletmeye elverişli her çeşit maden ve taşocağı gibi yeraltı servetlerini meydana çıkarmak, işletilenlerin daha verimli ve günün teknik koşullarına uygun biçimde işletmelerinin nelere bağlı olduğunu araştırmak, gerekli jeolojik etütleri, madencilik aramalarını, kimyasal, teknolojik denemeleri yapmak, bu çalışmalara yardımcı olacak çeşitli harita, plan gibi dokümanları hazırlamak ve bu işlerde çalışacak Türk jeolog, mühendis, teknisyen, uzman işçi yetiştirmek görevleri ile yükümlü Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü (22 Haziran 1935'de 2804 sayılı kanunla), buna paralel olarak, bulunmuş ve bulunacak madenlerden elverişli olanlarını işletip değerlendirmek için aynı yıl (2805 sayılı kanunla 14 Haziran 1935 tarihinde) ETİBANK kurulmuştur.

Böylelikle üçgen tamamlanmış oluyordu. MTA-EİE mühendislik çalışmalarını yapacaklar, ETİBANK da işletmeciler kuruluş olarak hizmet verecekti.

Atatürk'ün madencilığe verdiği önem önsözlerde açıkça görülmektedir.

1965 yılında ETİBANK'ın madencilik kuruluşları şunlardı: Ergani Bakır (1939) İşletmesi – Murgul Bakır (1939) İşletmesi – Şark Kromları (1937) İşletmesi – Keçiborlu Kükürtleri (1943) İşletmesi - Emet Kolomanit (1958) İşletmesi – Üçköprü Maden (1957) İşletmesi – Küre Bakırlı Pirit (1962) İşletmesi – Keban Simli Kurşun (1953) İşletmesi.

TKİ ve TEK de Etibank'ın bünyesinden ayrılarak bağımsız birer KİT olmuşlardı. Bkz Ek – 4

²

Yazar daha sonra devrin Bayındırlık Bakanı Ali Fuat Cebesoy'un sayesinde EİE'nin tasfiyeden kurtulduğunu anlatmaktadır. EİE, 1940-1950 döneminde çok yararlı çalışmalar yapmış ve 1950 sonrası Türkiye'nin hızla enerji ekonomisine geçişinin mühendislik altyapısını hazırlamıştır.

